

L'ECONOMISTA QUE ESTÀ CANVIANT EL MÓN

THOMAS PIKETTY

L'ECONOMIA DE LES DESIGUALTATS

labutxaca

Thomas Piketty

L'economia de les desigualtats

Traducció de Maria Llopis Freixas
i Núria Parés Sellarès

Edicions 62
Barcelona

Títol original: *L'économie des inégalités*

© La Découverte, París, 1997, 2008

La primera edició en català d'aquesta obra es va publicar
a Edicions 62 l'any 2014

Primera edició en aquest segell: maig del 2018

© de la traducció: Maria Llopis Freixas i Núria Parés Sellarès, 2014

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
labutxaca

Fotocomposició: Moelmo, s.c.p.

Impressió: Liberdúplex

DIPÒSIT LEGAL: B. 6.276-2018

ISBN: 978-84-17031-97-8

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa
a les sancions establertes per la llei.

Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos
Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar
algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

TAULA

INTRODUCCIÓ	9
I. LA MESURA DE LES DESIGUALTATS I DE LA SEVA EVOLUCIÓ	15
II. LA DESIGUALTAT CAPITAL/TREBALL	43
III. LA DESIGUALTAT DELS INGRESSOS DEL TREBALL	99
IV. ELS INSTRUMENTS DE LA REDISTRIBUCIÓ	147
<i>Referències bibliogràfiques</i>	179

LA MESURA DE LES DESIGUALTATS I DE LA SEVA EVOLUCIÓ

Quins són els ordres de magnitud importants de la desigualtat contemporània? La desigualtat que separa els pobres dels rics en un país determinat es pot mesurar a través d'una desviació d'ingressos que vagi d'1 a 2, d'1 a 10 o d'1 a 100? Com es poden comparar aquestes desviacions amb les desigualtats observades en el temps i l'espai? Aquestes desviacions eren les mateixes el 1950, el 1900 o el 1800? La desigualtat respecte a la desocupació s'ha convertit, en els països occidentals dels anys noranta, en la desigualtat principal?

ELS DIFERENTS TIPUS D'INGRESSOS

Quines són les diferents fonts d'ingressos que perceben efectivament les famílies? La TAULA I descompon els ingressos d'uns 24 milions de famílies residents a França el 2000 en termes de salaris, ingressos dels treballadors autònoms (agricultors, comerciants, professions liberals...), pensions, altres rendes (subsidiis familiars, subsidiis de desocupació, renda mínima d'inserció), i rendiments del patrimoni (dividends, interessos, lloguers...).

Què ens mostra la TAULA I? En primer lloc, el 58,8%

dels ingressos totals de les famílies es perceben en forma de salaris. Si s'hi afegeix el 5,8% constituït pels ingressos dels autònoms, s'obté prop dels dos terços dels ingressos totals per als ingressos anomenats d'activitat. A continuació, els ingressos socials representen més del 30% del total dels ingressos de les famílies, i els dos terços corresponen a les pensions. Finalment, els ingressos procedents del patrimoni de les famílies només representen un 5% aproximadament dels ingressos totals. De tota manera, a les famílies, en contestar enquestes sobre els ingressos, els costa reflectir-hi les rendes del capital. La comptabilitat nacional, basant-se en les xifres donades per les empreses i el sistema bancari sobre els dividendes i els interessos pagats, arriba a una estimació alta pel que fa als ingressos del capital en els ingressos totals de les famílies, de l'ordre del 10% [INSEE, 1996b, p. 26-29]. Sigui com vulgui, totes les fonts estan d'acord a concloure que els ingressos d'activitat representen com a mínim sis o set vegades més diners que els ingressos del capital que perceben les famílies. Es tracta d'una característica general del repartiment dels ingressos en tots els països occidentals [Atkinson *et al.*, 1995, p. 101]. Tanmateix, aquesta xifra del 5% o el 10% subestima la importància dels ingressos del capital per a l'economia i la societat en conjunt, ja que una part important dels ingressos del capital de les empreses no es distribueix a les famílies que els tenen (*cf.* capítol II, p. 41-42).

La importància dels diferents tipus d'ingressos, evidentment, no és la mateixa si la família és rica o és pobre. Per tal de distingir els diferents grups d'ingressos, és útil fer servir la noció del decil: el primer decil d'un repartiment, que apareix com a D₁ a la TAULA I, conté el 10% de

les famílies que tenen els ingressos més baixos; el segon decil, D₂, representa el 10% següent, i així successivament fins al desè decil, D₁₀, que representa el 10% dels més rics. Per afinar la descripció, també es recorre a la noció de centil: el primer centil agrupa l'1% dels més pobres, i així successivament fins al centè centil. Aquestes nocions defineixen els subgrups de la població —és a dir, 2,4 milions de famílies per decil i 240.000 famílies per centil en el cas de França l'any 2000—, amb les quals, per exemple, es poden calcular els ingressos mitjans, i per tant no s'han de confondre amb la noció de límit d'ingressos que separa dos grups d'ingressos, que s'indica utilitzant la lletra P: P₁₀ representa, per exemple, el límit superior d'ingressos per sota del qual es troba el 10% de les famílies, P₉₀ el límit superior per sota del qual es troben el 90% de les famílies, i així successivament. A la Taula I, P₉₀-P₉₅ representa el conjunt de les famílies que se situen entre el límit superior del 90è centil i el límit superior del 95è centil, és a dir, la primera meitat del desè decil, mentre que P₉₅-P₁₀₀ representa la segona meitat del desè decil, és a dir els 5 centils més rics.

TAULA I. ELS DIFERENTS TIPUS D'INGRESSOS COBRATS PER LES FAMÍLIES A FRANÇA EL 2000

	Salaris	Autònoms	Pensions	Transferències	Patrimoni
Mitjana	58,8	5,8	21,3	9,5	4,6
D1	17,9	1,7	43,2	34,2	3,1
D2	30,0	2,3	44,6	20,7	2,4
D3	38,3	2,9	40,8	15,1	2,9
D4	44,3	2,7	35,7	14,3	3,1
D5	50,6	2,6	28,9	14,6	3,4
D6	58,4	3,6	22,0	12,4	3,6
D7	63,3	3,4	19,8	10,4	3,2

	Salariis	Autònoms	Pensions	Transferències	Patrimoni
D8	66,5	3,3	18,7	7,6	3,9
D9	68,6	4,6	16,6	5,6	4,6
P90-P95	70,2	7,0	13,4	4,1	5,3
P95-P100	63,6	16,4	8,4	2,9	8,8

Lectura: «D1» representa el 10% de les famílies més pobres, «D2» el 10% de les següents, i així successivament. «P95-P100» representa el 5% de les famílies més riques, i «P90-P95» el 5% de les anteriors. Els salaris, com a mitjana, suposen el 58,8% dels ingressos totals cobrats pel conjunt de les famílies. Representen, de mitjana, el 17,9% dels ingressos cobrats pel 10% de les famílies més pobres, el 30,0% per al 10% de les següents, i el 63,6% per al 5% més rics.

Notes: els ingressos dels autònoms inclouen els beneficis agrícoles, els beneficis industrials i comercials i els beneficis no comercials. Les transferències inclouen els subsidis familiars, els subsidis de desocupació, la RMI (renda mínima d'inserció)... Els ingressos del capital rebuts per les famílies, o ingressos del patrimoni de les famílies, comprenen els dividendes d'accions, els interessos i els lloguers. Tots els ingressos són nets de cotitzacions socials i de CSG/RDS (Contribució social generalitzada/Contribució al reemborsament del deute social).

Font: enquesta «Pressupost de família 2000», INSEE (càlculs de l'autor).

La TAULA I mostra que les famílies de D1 són, sobretot, petits pensionistes i desocupats: els salaris que cobren representen, de mitjana, menys del 18% dels seus ingressos, enfront del prop del 80% per als ingressos socials. La part dels salaris sobre els ingressos totals augmenta amb la renda, a mesura que els pensionistes i els desocupats són menys abundants, abans de tornar a baixar lleugerament per al 5% de les famílies més riques (P95-P100), amb una part important dels ingressos constituïda per ingressos del patrimoni i, sobretot, ingressos d'activitats no salarials. Aquests ingressos d'activitats no salarials tenen un caràcter intermedi entre els ingressos del treball i els ingressos del capital, ja que remuneren alhora el treball de l'agricultor, del metge, del comerciant i el capital invertit per aquests últims. De tota manera, els ingressos salarials continuen representant una part molt important dels ingressos totals de les famílies benestants: el 5% de les famílies més riques

reben molts més salaris que ingressos del patrimoni, sigui quina sigui l'estimació que s'adopti. Cal pujar encara més amunt en la jerarquia dels ingressos perquè els salaris deixin de ser majoritaris [Piketty, 2001].

LA DESIGUALTAT DELS SALARIS

Els salaris, que representen de bon tros la font més important d'ingressos de les famílies, com es reparteixen? La Taula II descriu la desigualtat dels salaris entre els assalariats a jornada plena del sector privat a França el 2000, és a dir, uns 12,7 milions de persones.

El 10% dels assalariats menys ben remunerats reben una remuneració pròxima a l'SMIC [salari mínim interprofessional], és a dir, un salari mitjà de 890 euros nets el 2000 per a DI. El salari medià, que es defineix com el salari per sota del qual es troben el 50% dels assalariats, indicat com a P50, és de 1.400 euros. És superior al salari mitjà del cinquè decil dels salaris, que equival a 1.310 euros, ja que el cinquè decil està constituït pels assalariats que es troben entre P40 i P50. Sobretot, és inferior al salari mitjà, que era de 1.700 euros el 2000, ja que la segona meitat de la distribució dels salaris continua sent molt més espaiada que la primera meitat, tot i que els salaris molt alts continuen portant el salari mitjà més enllà del salari medià. A més, el 10% dels assalariats més ben pagats, que guanyen com a mínim 2.720 euros al mes, tenen un salari mitjà de 4.030 euros, és a dir, prop de dues vegades més que el salari mitjà del 10% anterior (2.340 euros).

TAULA II. LA DESIGUALTAT DELS SALARIS A FRANÇA L'ANY 2000

Salari mensual en euros			
Mitjana	1 700		
D1	890	900	P10
D2	1.000		
D3	1.110		
D4	1.210		
D5	1.310	1.400	P50
D6	1.450		
D7	1.620		
D8	1.860		
D9	2.340	2.720	P90
D10	4.030		

Lectura: «D1» representa el 10% dels assalariats menys ben pagats, «D2» els 10% següents, i així successivament. P10 és el límit de salari que separa D1 i D2, «P50» el límit de salari que separa D5 i D6, «P90» el límit del salari que separa D9 i D10. El 10% dels assalariats menys ben pagats guanyen menys de 900 euros al mes i guanyen de mitjana 890 euros, mentre que el 10% dels més ben pagats guanyen més de 2.720 euros i guanyen de mitjana 4.030 euros.

Notes: salaris mensuals sense primes, nets de cotitzacions socials i de CSG/RDS, per als assalariats a jornada plena del sector privat.

Font: DADS, INSEE [2002, p. 10].

Un indicador pràctic de la desigualtat total dels salaris és la relació entre P_{90} i P_{10} , és a dir, entre el límit inferior del desè decil i el límit superior del primer decil. En el cas de la desigualtat dels salaris a França l'any 2000, aquest indicador P_{90}/P_{10} val $2.720/900$, és a dir 3,0: per formar part del 10% dels més ben pagats cal guanyar com a mínim tres vegades més que per formar part del 10% dels menys ben pagats. No hem de confondre aquest indicador amb la relació entre D_{10} i D_1 , és a dir, entre el salari mitjà del desè decil i el salari mitjà del primer decil, que per definició sempre és més elevat, i que aquí valdria $4.030/890$, és a dir 4,50: el 10% dels més ben pagats a França guanyen de mitjana 4,5 vegades més que el 10% dels menys ben pagats. La

TAULA II també permet calcular el percentatge total de la massa salarial que rep el 10% dels més ben pagats: com que el salari mitjà de D_{10} és 2,37 vegades més elevat que el salari mitjà ($4.030/1.700 = 2,37$) i com que els assalariats de D_{10} representen per definició el 10% del nombre total d'assalariats, això vol dir que reben un 23,7% de la massa salarial total.

També s'utilitzen altres indicadors per tenir en compte la distribució desigual i no només les diferències entre els decils extrems, com el coeficient de Gini o els indicadors de Theil i Atkinson [Morrisson, 1996, p. 81-96]. Tanmateix, els indicadors de tipus interdecils, és a dir, P_{90}/P_{10} , D_{10}/D_1 , P_{80}/P_{20} , etc., són de bon tros els més simples i els més intuïtius. L'indicador P_{90}/P_{10} té l'avantatge que està disponible de manera relativament fiable en molts països, i per tant se'n parlarà sovint en aquest capítol.

A fi de tenir una visió més completa de les desigualtats salarials, també caldria tenir en compte els salaris del sector públic (Estat, institucions locals, empreses públiques). A França, els 4,1 milions d'assalariats a jornada plena del sector públic tenen un salari mitjà lleugerament superior al del sector privat, i la dispersió dels salaris públics és sensiblement més feble: per exemple, la desviació P_{90}/P_{10} és de 2,6 en la funció pública estatal [INSEE, 1996d, p. 55].

Comparacions internacionals

Una desviació salarial d'aquest calibre, d'1 a 3 aproximadament entre P_{10} i P_{90} , és típica de la desigualtat salarial tal com es presenta en tots els països? La TAULA III ofereix

el valor de la desviació P_{90}/P_{10} per a catorze països de l'OCDE el 1990.

TAULA III. LA DESIGUALTAT SALARIAL A L'OCDE EL 1990, MESURADA AMB LA RÀTIO P_{90}/P_{10}

Noruega	2,0	Portugal	2,7
Suècia	2,1	Japó	2,8
Dinamarca	2,2	França	3,1
Països Baixos	2,3	Regne Unit	3,4
Bèlgica	2,3	Àustria	3,5
Itàlia	2,4	Canadà	4,4
Alemanya	2,5	Estats Units	4,5

Lectura: a Alemanya, per formar part del 10% dels assalariats més ben pagats, cal guanyar 2,5 vegades més que per formar part del 10% dels assalariats menys ben pagats.

Font: OCDE [1993, p. 170-173]; Estats Units: Katz *et al.* [1995, fig. 1].

S'hi observa que França, amb una desviació salarial equivalent a 3,1 el 1990 segons les dades de l'OCDE, ocupa una posició mitjana entre Alemanya i els països nòrdics, d'una banda, amb una desviació que en general és de l'ordre de 2,5 i pot baixar fins a 2 a Noruega, 2,1 a Suècia i 2 a Dinamarca, i els països anglosaxons, de l'altra, entre els quals la desviació P_{90}/P_{10} arriba a 3,4 al Regne Unit, a 4,4 al Canadà i a 4,5 als Estats Units. Per al conjunt dels països esmentats, les xifres de la TAULA III només afecten els assalariats a jornada plena. Aquesta precisió és important, ja que si es prenen en consideració els assalariats a temps parcial, que són 3,1 milions a França l'any 2000, això porta sistemàticament a unes desviacions P_{90}/P_{10} més elevades. Per exemple, les xifres de l'OCDE, que, en el cas concret dels Estats Units inclouen tots els assalariats discontinus o a temps parcial, donen una desviació P_{90}/P_{10} de 5,5

el 1990, mentre que aquesta desviació tot just és de 4,5 si només s'hi tenen en compte els treballadors a jornada plena [Katz *et al.*, 1995, fig. 1; Lefranc, 1997, TAULA I], tal com l'OCDE fa per a tots els altres països [OCDE, 1993, p. 173]. Per tant, les desviacions P₉₀/P₁₀ dels salaris se situen tots en un interval que va, aproximadament, de 2-2,5 a 4,5, cosa que és considerable per a països que es troben en nivells de desenvolupament molt semblants.

LA DESIGUALTAT DELS INGRESSOS

Com es reflecteix aquesta desigualtat salarial entre els treballadors en termes de desigualtats d'ingressos entre famílies? L'operació és complexa, ja que alhora cal afegir-hi els ingressos d'activitat no salarials dels treballadors autònoms (3 milions de persones a França el 2000), els ingressos i les transferències socials, les rendes del patrimoni, i després aparellar els assalariats, els no-assalariats i els seus fills per formar famílies. La TAULA IV presenta el resultat d'aquestes operacions a França l'any 2000.

TAULA IV. LA DESIGUALTAT DELS INGRESSOS A FRANÇA L'ANY 2000

Ingressos mensuals en euros			
Mitjana	2.280		
D1	540	790	P10
D2	930	1.070	P20
D3	1.190	1.330	P30
D4	1.480	1.610	P40
D5	1.760	1.920	P50
D6	2.080	2.240	P60

Ingressos mensuals en euros			
D7	2.430	2.630	P70
D8	2.880	3.150	P80
D9	3.570	4.090	P90
P90-P95	4.520	5.100	P95
P95-P100	7.270		

Lectura: cf. taules I i II. El 10% de les famílies més pobres tenen uns ingressos inferiors a 790 euros al mes, i de mitjana reben uns ingressos de 540 euros; el 5% dels més rics tenen uns ingressos superiors a 5.100 euros i uns ingressos mitjans de 7.300 euros. *Notes:* ingressos anuals dividits entre 12, que inclouen els salaris, els ingressos dels autònoms, les pensions, les transferències i les rendes del patrimoni. Ingressos nets de cotitzacions socials i de CSG/RDS, però no d'altres impostos directes (IR, TH).

Font: enquesta «Pressupost de família 2000», INSEE (càlculs de l'autor).

Els ingressos mensuals mitjans de les famílies que viuen a França és de 2.280 euros, però el 10% de les famílies disposen de menys de 790 euros, mentre que el 10% de les famílies guanyen més de 4.090 euros, és a dir, la desviació P_{90}/P_{10} és de 5,2, que es pot comparar amb la desviació P_{90}/P_{10} de 3,0 per als salaris. El 5% de les famílies més benestants, que guanyen totes més de 5.100 euros, tenen uns ingressos mensuals mitjans de 7.270 euros.

El fet que la desigualtat dels ingressos entre famílies sigui més elevada que la desigualtat dels salaris entre treballadors és una tendència molt general, que s'agreuja, en el cas de França l'any 2000, per l'existència de moltes famílies sense feina, però que en general s'explica per altres factors.

En primer lloc, els ingressos per activitats no salarials, i sobretot les rendes del patrimoni, estan repartits de manera molt més desigual que els salaris. De manera típica, la part dels ingressos patrimonials que cobren el 10% de les famílies més riques és de l'ordre del 50% dels ingres-

sos patrimonials que cobra el conjunt de les famílies —de la mateixa manera que la part del patrimoni total que posseeixen el 10% dels més rics—, mentre que la part de la massa salarial que rep el 10% dels treballadors més ben remunerats se situa, segons els països, entre el 20% i el 30% (el 23,7% a França el 2000). De tota manera, la part de les rendes patrimonials en els ingressos totals és reduïda, i aquesta és la raó per la qual la part dels ingressos que rep el 10% de les famílies més riques només és el 26% dels ingressos totals de les famílies franceses el 2000. A més, aquestes grans diferències de patrimoni, molt més fortes que les desigualtats salarials o d'ingressos, són força menys conegudes. Se sap que la desigualtat dels patrimonis no s'explica tan sols per les desigualtats dels ingressos presents i passats que permeten constituir-los, sinó també, de manera molt àmplia —prop de la meitat a França el 1993 segons Lollivier i Verger [1996]—, per les diferències de comportaments d'estalvi i d'acumulació que no es poden explicar per la desigualtat dels ingressos. Aquestes dificultats concretes vinculades al patrimoni expliquen la raó per la qual la mesura de les desigualtats sovint es limita a la desigualtat dels ingressos i els salaris.

Però la raó principal per la qual la desigualtat dels ingressos sempre apareix sensiblement més elevada que la desigualtat salarial és del tot diferent: ve del fet que una majoria de famílies amb baixos ingressos són famílies que cobren petites pensions, i que sovint només tenen un sol membre, mentre que les famílies amb ingressos elevats en general són parelles, sovint amb dos sous i fills al seu càrrec. Si es calculés la desviació P_{90}/P_{10} a partir no dels ingressos de les famílies, sinó dels ingressos de les famí-

lies tenint en compte la seva mida, a fi de mesurar la desigualtat dels nivells de vida i no pas dels ingressos com a tals, llavors trobaríem una desviació de l'ordre de 4,3-4,4 i no de 5,2, seguint l'escala d'ajustament, o escala d'equivalència, que es fa servir [INSEE, 1996b, p. 16]. Si ens interessem en la desigualtat dels ingressos efectivament disponibles per a les famílies, també caldria tenir-hi en compte el paper de l'impost sobre la renda, i això no ho fan les xifres de la TAULA IV. Aquest fet portaria a disminuir la desviació P_{90}/P_{10} aproximadament en un 10%, ja que l'impost sobre la renda que paga una família que té uns ingressos iguals a P_{90} , és a dir, 4.090 euros al mes, de mitjana és de l'ordre del 10% dels seus ingressos, mentre que les famílies de P_{10} no paguen impost sobre la renda [INSEE, 1995, p. 19]. —Sobre l'efecte redistributiu de les deduccions i les transferències, *cf.* capítol IV—. D'aquesta manera, arribaríem a una desviació P_{90}/P_{10} dels ingressos disponibles ajustats per mitjà de la mida de les famílies de l'ordre de 3,5-4, lleugerament superior a la de la desigualtat salarial.

Comparacions internacionals

Aquesta desviació P_{90}/P_{10} de 3,5-4, com es pot comparar amb el que observem en altres països? Per desgràcia, les comparacions internacionals són molt més difícils de fer per als ingressos de les famílies que per als salaris: tot sovint és complex aconseguir tenir en compte exactament les mateixes categories d'ingressos en tots els països. Arran d'un ambiciós projecte de construcció d'una base de dades comparables per a diferents països, el «Luxembourg Income Study» (LIS), un estudi internacional de la desigualtat

dels ingressos, es va publicar el 1995, a petició de l'OCDE [Atkinson *et al.*, 1995].

Les desviacions P90/P10 de la TAULA V són les desviacions dels ingressos disponibles, és a dir, quan se n'han descomptat tots els impostos i les transferències, i s'han ajustat a la mida de les famílies. Per això, França s'atribueix una desviació de 3,5, i ja no de 5,2 com a la TAULA IV, i s'hi afegeix el fet que l'estudi de l'OCDE utilitza dades d'origen fiscal del 1984 i no les de l'enquesta «Pressupost de família» del 2000. Hi retrobem les mateixes oposicions internacionals que en la desigualtat salarial: els països nòrdics (Alemanya, Bèlgica, Suècia, Noruega), amb unes desviacions salarials de l'ordre de 2-2,5, es caracteritzen per una desviació d'ingressos aproximada de 2,5-3, mentre que els països anglosaxons, amb unes desviacions salarials de l'ordre de 3,5-4,5, presenten unes desviacions d'ingressos de l'ordre de 4-5,5, amb un rècord, de nou, per als Estats Units, de 5,9. Novament França hi ocupa una posició intermèdia.

TAULA V. LA DESIGUALTAT DELS INGRESSOS EN L'OCDE, MESURADA A TRAVÉS DE LA RÀTIO P90/P10

Suècia	2,7	Regne Unit	3,8
Bèlgica	2,8	Itàlia	4,0
Noruega	2,9	Canadà	4,0
Alemanya	3,0	Estats Units	5,9
França	3,5		

Lectura: a Suècia, per formar part del 10% dels més benestants cal guanyar 2,7 vegades més que per formar part del 10% dels més pobres.

Notes: es tracta de la ràtio P90/P10 per als ingressos disponibles ajustats a la mida de les famílies [Atkinson *et al.*, 1995].

Anys: 1984 (Alemanya, França), 1985 (Austràlia), 1986 (Estats Units, Itàlia, Noruega, Regne Unit), 1987 (Canadà, Suècia), 1988 (Bèlgica).

Font: Lis, Atkinson, Rainwater i Smeeding [1995, p. 40].

Resulta extremament difícil comparar aquestes xifres amb els pocs indicadors disponibles de la desigualtat en vigor fora dels països desenvolupats. Tanmateix, tot sembla indicar que hi ha una gran varietat de situacions: els països sud-americans es distingeixen per una desigualtat superior a la dels països occidentals menys igualitaris, mentre que la majoria dels països asiàtics, com també els països africans menys desenvolupats, en general es caracteritzen per una desigualtat d'ingressos igual o inferior a la dels països occidentals més igualitaris [Morrisson, 1996, p. 145-172]. De la mateixa manera, la comparació es fa difícil amb la desigualtat que estava en vigor en els països comunistes, pel fet de l'existència de molts avantatges en espècies, difícils de quantificar de manera monetària. Els indicadors de què disposem semblen mostrar unes desviacions d'ingressos reals molt comparables a la mitjana dels països capitalistes, i en general superiors a les desviacions més febles dels països capitalistes [*ibid.*, p. 140].

LES DESIGUALTATS EN EL TEMPS I L'ESPAI

Aquestes desviacions salarials o d'ingressos d'1 a 3 o d'1 a 4 entre el límit superior del 10% dels més pobres i el límit inferior del 10% dels més rics que viuen en el mateix moment en un mateix país són negligibles si es comparen amb la desigualtat que separa un occidental del 1990 d'un occidental del 1900 o d'un indi del 1990? La TAULA VI indica els poders adquisitius mitjans d'un obrer i d'un quadre superior a França del 1870 al 1994, mesurats en francs del 1994, és a dir, tenint en compte l'evolució del cost de la vida.